

особливості виникнення права в різних суспільствах, формування його аксіологічної основи, інституційних і процесуальних компонентів,

розкрити взаємозв'язок правових систем з менталітетом і системою цінностей відповідних соціокультурних спільнот. У контексті культурологічного підходу право постає як невід'ємна складова правової культури і як важливий елемент у системі культури загалом.

Анотація. В статті обосновано культурологічний підхід к феномену права. Освітлено культурологічні аспекти функціонування права. Акцентовано увагу на соціокультурній сутності права; встановлено співвідношення між поняттями «право», «культура», «правовая культура». Відслідковано зв'язки правових систем з менталітетом і системою цінностей відповідних соціокультурних спільнот.

Ключеві слова: право, культура, правовая культура, соціокультурний феномен.

Abstract: In article justified the kulturological approach to phenomenon of law. Kulturological aspects of functioning of law are investigated. The socio-cultural substance of law was emphasized; the relationship between concepts «law», «culture», «legal culture» are established. The relationships of the legal systems with the mentality and with the value system of the socio-cultural groups are traced.

Keywords: law, culture, legal culture, socio-cultural phenomenon.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Боголюбова Н. М. Міжкультурна комунікація і міжнародний культурний обмін [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://readli.net.chitat-jnline/?b=322825&pg=1>
2. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації XIX–XX ст. К.: Європ. ун-т, 1996. 341 с.
3. Гуляихин В. Н. Правовая культура как объект научного исследования: методологические подходы, структура и критерии оценки [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://e-notabene.ru/pr/article_635.html
4. Гусейнов А. И. Право как феномен культуры: дис. ... доктора юридических наук : 12.00.01. М., 2007. 410 с.
5. Доманська О. А. Концептуальне осмислення поняття «національний культурний простір». *Науковий вісник Чернівецького університету. Філософія. Зб. наук. праць. Вип.706–707.* Чернівці, 2014. С. 113–117.
6. Зинковский С. Б. Право как явление культуры : дис. ... кандидата юридических наук : 12.00.01. М., 2006. 179 с.
7. Степанова О. А. Національний культурний простір України: концептуальні засади розвитку і становлення: автореф. дис. ... доктора культурології : 26.00.01. К., 2017. 32 с.

УДК 811.112.2'367.2:821.112.2-31

СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ СКЛАДНИХ ІМЕННИКІВ У РОМАНІ Е. М. РЕМАРК «ТРИ ТОВАРИШІ»

Є. І. Пересада, О. В. Білецька

Анотація. У центрі пропонованого дослідження знаходяться складні слова у німецькій мові. У статті проаналізовано структурні особливості композитів, відібраних методом суцільної вибірки з роману Е. М. Ремарка «Три товариші». Проведений аналіз частиномовної приналежності складних слів, безпосередніх складників і лексем в їхньому складі дозволило класифікувати композити за структурними типами та виявити найпродуктивніші з них. В результаті дослідження складні слова розподілено на моделі відповідно до наявності / відсутності з'єднувального елемента.

Ключеві слова: композит, безпосередній складник, структурний тип, з'єднувальний елемент, повноскладний композит, неповноскладний композит.

На відміну від сталої граматичної системи, словниковий склад мови є більш гнучким та чутливим, тому саме на цьому рівні мова підлягає постійним змінам. Поповнення словникового складу мови відбувається, в першу чергу, шляхом запозичення і словотвору

і пов'язане як з лінгвістичними, так і з екстралінгвістичними чинниками. Одним з провідних та найпродуктивніших способів розширення лексичного складу мови шляхом словотвору є словоскладання [1, с. 469]. Однак, складні слова (композиції) зустрічаються в мовах не в однаковій кількості. Найбільш поширеними вони є в німецькій мові [2, с. 109]. Складні слова є однією з найголовніших національних особливостей цієї мови. Саме у німецькій мові поруч із сталими складними словами, які часто використовуються та зафіксовані у словниках, функціонують оказіональні одиниці, які утворюються у момент мовлення. У наші часи відмічається тенденція до постійного збільшення як узуальних, так і оказіональних композитів. Узуальними композитами є складні слова, які зареєстровані у словниках. Оказіоналізми пояснюються як складні слова, які є результатом словотворчості, які пов'язані з контекстом і поза межами якого їхнє значення важко зрозуміти [3, с. 140].

Складні слова у німецькій мові можуть складатися майже з необмеженої кількості основ – від 2 до 13, що й робить німецьку неповторною, яка відрізняється від усіх інших мов світу. Для того, щоб більш наочно продемонструвати таке лінгвістичне явище як складний іменник, товариство вивчення німецької мови штучно утворило слово, яке складається з 17 основ і містить 140 літер, *das Rindfleischetikettierungsüberwachungsaufgabenübertragungsgesetzesentwurfsdebatteklubdiskussionsstandsberichterstattungsgeldantragsformular* 'бланк заяви про одержання грошей для надання звіту про стан обговорень у дискусійному клубі щодо законопроекту про розподіл обов'язків із нагляду за маркуванням яловичини'.

У німецькій мові словоскладання є одним з найдавніших та найпродуктивніших способів словотвору у всі періоди її розвитку. Саме цим зумовлюється постійний інтерес лінгвістів до цього явища. Дослідженню складних слів у німецькій мові присвячені праці Я. Грімма, В. Вільманса, Г. Пауля, О. Бехагеля, В. Фляйшера, І. Барца, К. Рьомера, Е. Доналіс, Л. Ортнера, Х. Ортнера, М. Д. Степанової, В. С. Вашуніна, В. А. Карплюка, Л. Ф. Омельченка, Г. О. Винокура та ін., в яких аналізуються окремі аспекти структури і семантики, в першу чергу, узуальних композитів. Однак, більшість дослідників, вивчаючи композити у німецькій мові, залишають поза увагою складні слова у художній літературі, чим зумовлюється актуальність і новизна пропонованого дослідження.

Об'єктом пропонованого дослідження виступають складні слова, відібрані з роману Е. М. Ремарка «Три товариші».

Предметом є структурні особливості зазначених композитів.

Метою роботи є проведення комплексного аналізу структурних особливостей складних слів у романі Е. М. Ремарка «Три товариші».

Для досягнення мети у роботі вирішуються такі завдання:

- скласти корпус складних слів, які зустрічаються у романі Е. М. Ремарка «Три товариші»;
- проаналізувати частиномовну приналежність зазначених композитів;
- дослідити частиномовну приналежність безпосередніх складників та лексем, з яких утворені композити;
- визначити структурні типи складних слів відповідно до частиномовної приналежності безпосередніх складників та лексем, виявити найпродуктивніші з них;
- проаналізувати з'єднувальні елементи у складі досліджуваних композитів;

Корпус практичного матеріалу дослідження складається з 616 композитів, відібраних методом суцільної вибірки з роману Е. М. Ремарка «Три товариші».

На першому етапі дослідження структурних особливостей складних слів їх було розподілено на групи відповідно до частиномовної приналежності:

- складні іменники, які представлені 568 одиницями, що становить $\approx 92\%$ від загального корпусу, напр.: *der Wahlspruch* 'девіз', *die Wohltat* 'блаженство', *der Aschenbecher* 'попільничка';

- складні прикметники, 26 одиниць ($\approx 4\%$), напр.: *wasserhell* ‘світлі, наче вода’, *zuckerstüß* ‘солодкава’, *lernbegierig* ‘спостережливий’;
- складні дієслова, 12 одиниць ($\approx 2\%$) напр.: *offenstehen* ‘нешільно причинені’, *rechtfertigen* ‘виправдовуватись’, *zurückziehen* ‘взяти назад’
- складні прислівники (дієприслівники), 10 одиниць ($\approx 2\%$), напр.: *frühzeitig* ‘рано’, *frühabend* ‘рано ввечері’

Отже, було визначено, що за частиномовною приналежністю переважну більшість композитів у романі складають саме іменники. По-перше, це пояснюється тим, що загальна кількість іменників відносно до усього лексичного складу мови складає 85%. По-друге, така різниця у кількості обумовлена тим, що складні іменники кількісно переважають у загальному лексичному складі німецької мови. Як зазначено у монографії «Substantivkomposita», словниковий склад сучасної німецької мови на 2/3 складається з іменних композитів [4, с. 3].

За кількістю компонентів більшість, відібраних з роману композитів, є двокомпоненти, тобто складаються з двох компонентів. При дослідженні було виявлено 566 одиниць, що становить $\approx 92\%$, напр.: *der Kassenschrank* ‘сейф, вогнетривка шафа’, *die Zigarrentasche* ‘портсигар’, *der Sofalehne* ‘диванний валик’.

Загальна кількість багатоконponentних композитів значно менша за кількість двокомпонентних. Так, трикомпоненти представлені у романі лише 48 одиницями, що у відсотковому відношенні становить $\approx 7,7\%$, напр.: *die Gummifußmatte* ‘гумовий килимчик під ноги’, *der Straßenbahnschaffner* ‘трамвайний кондуктор’, *der Kaninchenfellbesatz* ‘оздоблене кролячим хутром’. Найменша кількість у романі «Три товариші» складних слів, які складаються з чотирьох основ, а саме 2 одиниці, $\approx 0,3\%$, напр.: *der Beefsteakfriedhof* ‘кладовище біфштексів’, *der Sonntagvormittagskrach* ‘звичайна недільна ранкова чвара’.

Такі кількісні дані цілком очікувані і прогнозовані. Кількісна перевага двокомпонентних композитів над багатоконponentними є загальною тенденцією для німецької мови. Так у монографії «Substantivkomposita» зазначається, що 80–90% усіх іменникових композитів є двокомпонентними, багатоконponentні одиниці становлять лише 10–20% [4, с. 15]. Це пояснюється, в першу чергу, прагненням мови до економії і конденсації мовного виразу.

Частиномовний аналіз компонентів складних слів показав, що першим компонентом може виступати будь-яка частина мови – іменник, прикметник, дієслово, числівник, прислівник, прийменник. Однак кількісно ці структурні типи представлені по-різному.

Найуживанішим структурним типом двокомпонентних іменникових композитів є структурний тип «іменник + іменник», що складає 461 одиниць ($\approx 74\%$), напр.: *der Abendverkehr* ‘вечірній рух’, *der Verkehrspolizist* ‘регулювальник’, *die Lebensgeschichte* ‘автобіографія’.

Друге місце посідає структурний тип «прикметник + іменник», 35 одиниць ($\approx 5,6\%$), напр.: *das Sauerkraut* ‘квашена капуста’, *der Rotwein* ‘червоне вино’, *Vollgas* ‘повний газ’.

Третій за продуктивністю структурним типом іменникових композитів є структурний тип «дієслово + іменник», 15 одиниць ($\approx 2,4\%$), напр.: *der Rennfahrer* ‘гонщик’, *der Rennmotor* ‘гоночний двигун’, *die Bratpfanne* ‘сковорідка’.

До залишкової групи належать 9 одиниць ($\approx 1,4\%$), перший компонент яких представлений числівником, прислівником або прийменником, напр.: *das Zweideutiges* ‘двозначне висловлювання’, *das Selbstgefühl* ‘душевний стан’, *der Zusammenstoß* ‘аварія’.

Три- та чотирикомпонентні складні іменники представлені такими структурними типами

- «іменник + іменник + іменник», 38 одиниць ($\approx 6,1\%$), напр.: *der Kaninchenfellbesatz* ‘оздоблене кролячим хутром’, *das Herrenmodengeschäft* ‘магазин чоловічого одягу’, *der Gesangsvereinspräsident* ‘президент музичного товариства’;

– «прикметник + іменник + іменник», 7 одиниць ($\approx 1,1\%$), напр.: *der Langstreckenläufer* ‘бігун на дальні дистанції’, *der Wildschweinschädel* ‘голова дикого кабана’;

– «числівник + іменник + іменник», 2 одиниці ($\approx 0,3\%$), напр.: *der Siebenmonatskind* ‘недоношена дитина’, *die Dreizimmerwohnung* ‘трикімнатна квартира’;

– «дієслово + іменник + іменник», 1 одиниця ($\approx 0,1\%$), напр.: *das Sparkassenbuch* ‘ощадна книжка’;

– «іменник + іменник + іменник + іменник» 2 одиниці ($\approx 0,3\%$), напр.: *der Beefsteaksfriedhof* ‘кладовище біфштексів’, *der Wildlederhandschuhe* ‘шкіряні рукавички’.

Складні прикметники у романі є двокомпонентними та представлені такими структурними типами:

– «іменник + прикметник», 11 одиниць ($\approx 1,7\%$), напр.: *zuckersüß* ‘солодкавий’, *wasserhell* ‘світлий наче вода’, *kampfbereit* ‘готовий до бою’, *glanzvoll* ‘блискучий’;

– «прикметник + прикметник», 9 одиниць ($\approx 1,4\%$), напр.: *superklug* ‘зарозумілий’, *altmodisch* ‘старомодний’;

– «чисельник + прикметник», 5 одиниці ($\approx 0,8\%$), напр.: *zweisitzer* ‘двомісний’, *dreistöckig* ‘потрійний’, *erstklassig* ‘першокласний’.

Складні дієслова також представлені лише двокомпонентними композитами одного структурного типу:

«прикметник / прислівник + дієслово», 12 одиниць ($\approx 2\%$), напр.: *richtigstellen* ‘уточнювати’, *fertigmachen* ‘готуватися’, *fertigbringen* ‘вдаватися’, *weitergehen* ‘йти далі’.

В результаті проведеного аналізу частиномовної приналежності лексем у складі композитів можна зробити висновок, що складні слова компонуються здебільшого з трьох самостійних частин мови: іменника, прикметника і дієслова, що пояснюється кількісною перевагою цих частин мови у словниковому складі німецької мови, їхнім категоріальним значенням, синтаксичними функціями та словотворчою гнучкістю. До композитотворення злучаються також числівники і прислівники, однак складні слова з цими частинами мови у їхньому складі знаходяться на периферії системи, переш за все, за кількісними показниками, крім того вони зустрічаються лише в ініціальній позиції.

На останньому етапі дослідження структурних особливостей складних слів у романі Е. М. Ремарка «Три товариші» було проведено дослідження з’єднувальних елементів у їхньому складі, відповідно до якого композити були розподілені на дві моделі:

– повноскладні композити, тобто складні слова, безпосередні складники яких поєднані без допомоги з’єднувального елемента, напр.: *das Rohkostessen* ‘харчування сирією їжею’, *die Schnapsdrossel* ‘жалюгідний п’яниця’, *die Leberwurst* ‘ліверна ковбаса’.

– неповноскладні композити, складні слова, компоненти яких поєднані між собою за допомогою з’єднувального елемента, напр.: *die Vorkrieg-s-natur* ‘людина довоєнних часів’, *der Satan-s-bese* ‘бісове помело’, *der Zigarette-n-anzünder* ‘запальничка’.

Більшість композитів, 508 одиниць ($\approx 82\%$), у корпусі відібраного матеріалу є повноскладними. Неповноскладних складних слів у досліджуваному романі значно менше – 108 одиниць ($\approx 18\%$). Це пояснюється простотою першої моделі, а також історичним розвитком німецької мови, в якій в результаті граматичної перебудови колишня флексія – показник числа, відмінка або відміни іменника – почала розглядатись як з’єднувальний елемент.

Проведений аналіз теоретичного і практичного матеріалу дозволив зробити такі висновки:

– словоскладання є провідним способом поповнення лексичного складу німецької мови;

– за частиномовною приналежністю більшість складних слів у романі Е. М. Ремарк «Три товариші» є іменниками, $\approx 92\%$ від загальної кількості досліджуваних одиниць, що пояснюється, в першу чергу, кількісною представленістю іменників у словниковому складі німецької мови;

- двокомпонентні складні слова значно переважають на багатоконпонентним, що зумовлене мовною економією і конденсацією мовного виразу;
- аналіз частиномовної приналежності компонентів, з яких складаються композити, показав, що найуживанішим структурним типом є складні слова, утворені виключно з іменникових основ, що пояснюється категоріальним значенням іменника, його синтаксичними функціями, а також більшою гнучкістю у порівнянні з іншими частинами мови;
- кількісне домінування повноскладних композитів над неповноскладними пояснюється простотою першої моделі, а також історичним розвитком німецької мови.

Аннотация: В центре исследования находятся сложные слова в немецком языке. В статье проанализированы структурные особенности композитов, полученных методом сплошной выборки из романа Э. М. Ремарк «Три товарища». Проведенный анализ частеречной принадлежности сложных слов, их непосредственных составляющих и лексем в их составе позволил распределить композиты на структурные типы и выявить самые продуктивные из них. В результате исследования сложные слова разделены на модели, учитывая наличие / отсутствие соединительных элементов в их составе.

Ключевые слова: композит, непосредственное составляющее, структурный тип, соединительный элемент, полносложный композит, неполносложный композит.

Abstract. The research focuses on compounds in the German language. The paper deals with the structural peculiarities of compounds obtained by using the method of complete selection from the novel «Three Comrades» of Erich Maria Remarque. The part-of-speech tagging of the compounds and their components allows establishing the structural types and to define the most productive of them. The compounds are classified into models according to the presence / absence of the connecting element.

Keywords: compound, direct constituent, structural type, connecting element, compound with connecting element, compound without connecting element.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Лингвистический энциклопедический словарь / гл. ред. В. Н. Ярцева. – 2-е изд., доп. – М. : Большая российская энциклопедия, 2002. – 709 с.
2. Степанова М. Д. Словообразование современного немецкого языка. – изд. 2-е, испр. – М. : КомКнига, 2007. – 376 с.
3. Степанова М. Д., Чернышева И. И. Лексикология современного немецкого языка. – М. : Academia, 2005. – 256 с.
4. L. Ortner, E. Müller-Bollhagen. Substantivkomposita (Komposita und kompositionsähnliche Strukturen 1) // Deutsche Wortbildung: Typen und Tendenzen der deutschen Gegenwartssprache; eine Bestandsaufnahme des Instituts für Deutsche Sprache, Forschungsstelle Innsbruck. Vierter Hauptteil Sprache der Gegenwart, Bd. LXXIX. – Berlin ; New York : de Gruyter, 1991. – 863 S.

УДК 811.112.2'367.2

СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ІМЕННИКОВИХ КОМПОЗИТІВ З АНГЛІЦИЗМАМИ У ЇХНЬОМУ СКЛАДІ У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Д. О. Ревенко, О. О. Залужна

Анотация. У статті розглянуто структурні особливості складних слів з англіцизмами у їхньому складі у сучасній німецькій мові. Дослідження виконано на корпусі практичного матеріалу, 407 лексичних одиниць, вилученому методом суцільної вибірки з тлумачного словника сучасної німецької мови Wahrig. В результаті проведеного аналізу виділено структурні моделі та синтаксичні типи композитів, встановлено роль англломовних запозичень у процесі словоскладання у сучасній німецькій мові.

Ключові слова: англіцизм, композит, безпосередній складник, структурна модель, синтаксичний тип.

Мова – це явище, яке постійно розвивається. Одними з найпродуктивніших способів збагачення та розширення словникового складу мови є утворення нових мовних одиниць